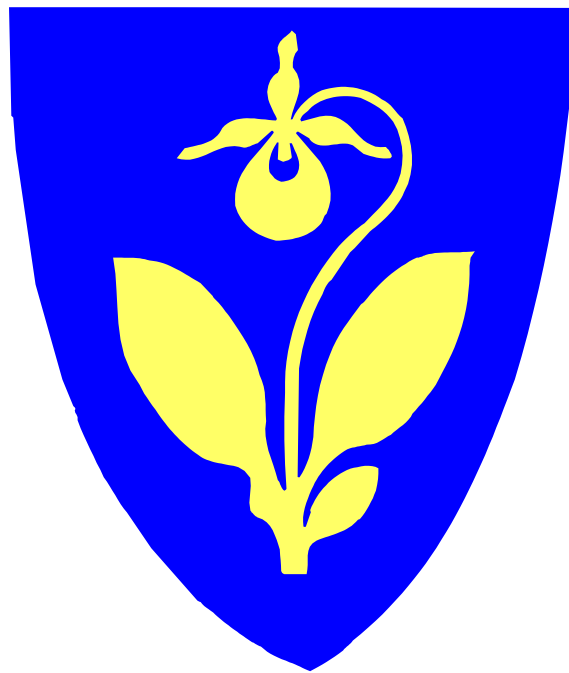

DEMENSESOEJKESJE SNÅASEN TJIELTE/

2010 - 2020

Nænnoestamme Snåasen Tjielteståvrosne voerhtjen 28.b. aamhtesisnie 22/11 – vâarhkoenr.

11/130

SISVEGE

ÅVTEBAAKOE.....	3
1 AALKOE:.....	5
1.1 Tjielteståvroen nænnoestimmie:.....	5
1.2 Mandaate:.....	5
1.3 Soejkesjeprosesse:.....	5
1.4 Soejkesjen ulmie:.....	6
1.5 Bihkedassh dan årjelsaemien perspektijven sjiekenisnie.....	6
2 ÅRROJEEVTIEDIMMIE / STAATUSE	6
2.1 Aalterejarkelimmieh Snåasen tjieltesne:.....	6
2.2 Åvtesetjaeleme årroeijstie jih man jijnjh demense Snåasesne 2030 raajan.....	7
2.3 Almetjh evtiedimmieheaptojne jih demensine.....	9
2.4 Almetjh demensine jih mah saemien maadtoste bætieh	9
3 VIHKIELOMMES ULMIEH.....	9
3.1 Demensehoksen ulmie:.....	9
3.2 Vihkielommes ulmie dejtie bætijen aejkien healsoe-, sujhteme- jih hoksedienesjidie byøroe årrodh:.....	10
Vuesehte Healsoe,- sujhteme jih hoksedienesjasse Snåasesne.....	10
4 DAAN BEAJJETJE TSIEHKIE JIH HAESTEMH 2020 RAAJAN.....	10
4.1 Aalkoe:.....	10
4.2 Salkehtimmie jih diagnostiseringe. Demensedåehkie.....	11
4.3 Hiejmedienesje.....	12
4.4. Snåasen Skiemtjegåetie:.....	14
4.5 Dåakteredienesje:.....	15
4.6 Fuelhkieskuvle:.....	15
MAALLETJIELTEPROSJEKTE	15
4.7 Barkijh jih maahtoelutnjeme:.....	17
4.8 Guejmievoete fuelhkine jih voenges siebriedahkine:	18
5 KULTUVRE, EEJEHTALLEME JIH FAALENASSH DARJOMI BÏJRE	18
5.1 Prihtjhgåetie "Kløverkråa", Klaahkavaedtsemedåehkie:	18
5.2 Biejjiejarngje Kløvertunesne.....	19
5.3 "Inn på tunet"/ Kruana hokse	19
5.4 Kultuvrelle vaedtsemeklaahka	19
6 UTNIJH MEATAN UTNEDH.....	19
6.1 Diedtedåehkie	19
6.2 Sjïere soejkesje, daaroen IP (individuell plan).....	19

7	STRATEGIJE JÏH RÅAJVARIMMIESOEJKESJE 2020 raajan.....	20
8	RÅAJVARIMMIESOEJKESJE – RÅAJVARIMMIEH JÏH EKONOMELES ILLEDAHKH	21
9.	TJAALEGH:.....	23

Aalteredementen sisnjeles dâajresh:

Ij mujhtedh - hævvi maam akt dorje mijjen biejjeladtje dæjpeles jieliedinie. Åajaldidh gusnie mijjeh plaeriem biejiemh, gæssie maanaj reakedsbiejjeh, jallh maam edtjebe bovresne utnedh, leah maa vielie goh ajve dah sjiere aamhth mejtie åajaldibie. Ibie mijjeh buektehth jijtjeraarehkinie jih eensi almetjinie jieleddh.

Mojhtese aktem vihkeles råållam åtna gosse lea voerkesvoetem jijtse bijre tjåadtjoetidh - amma mijjen identiteete.

Mojhtese jih identiteete gaajhkh mijjen jieleddedâajrehtimmieh tjåanghkan gurrieh,- mah aktem domtesem sjugniedieh seamma almetjinie årroddh - dihte guhte leam. "Abpe manem". Dihte mij ulmiem åtna gaajhkesidie. Dah aarvoeh mijjen jieliedinie'.

Dihte danske psykologe Pia Fromholt voejhkelamme daam tsiehkem dan geahpanamme mojhtesen jih persovneles dâajresen gaskem, illustreradidh daejnie guvvine:

MUJHTEME-EATNEME JIH ÅAJELDSMEAROE

Pia mijjen sisnjelem vuertesje goh akte eatneme deavajgumie vuemiejgumie vaeriejgumie jih jaevriejgumie. Jis mijjeh maektebe Nørjen laantem tjahkigumie vuejnedh mah leah dah vihkielommes jih voernges mojhtesh, mearan dah jaevrieh leah dihte iemie åajaldimmie maam gaajhkesih mijjeh demtebe.

Dihte mearoe ålkolen lea dihte *demense*.

Gosse åajeldsmearoe lissene (demense evtiesåvva), tjaetsieskierege sæjhta bæjjanidh jih eatneme jarkele.

Unnebe deavah jih baektieh tjaetsien nualan bætieh, jih mænngan aaj stuerebe jalloeh vuemieh.

Minngedsgeatjan mahta ussjedidh eatneme sov ektiedimmiem gaskemsh dassa, dannasinie bånvh jih tjahkh eah leah vielie gårreldihkie goh aalkoelistie.

Minngemosth ajve aajnehke sâålh mah åajeldsmearoste bætieh...mojhtesh.

Nov lea badth dihte minngemes jih jollemes tjahke dihte voerkesvoete mijjen fysiske jieleddh jih mijjen fysiske daerpiesvoeti bijre. Dihte aaj sov gårreldahkeste loevenamme dejpelisnie jih åvtelisnie. Mijjeh maektebe badth guarkedh geerve sjædta gosse ulmie jih ektiedimmie eevre gaarvanamme.

Dah bæries tsegkieh gusnie aarebi aatide gævnoejimh gaarvanamme.

Dementine sjidtedh aaj skaamojne jih sårkojne ektiedamme, dannasinie dovne dihte demente jih paarrebielie/fuelhkie voejhkelieh dam tjiekedh.

1 AALKOE:

Almetjh demensine eah Leah akte loktes dâehkie. Goh gaajhkesh jeatjebh dah ovmesse daerpiesvoeth utnieh jih jookehts iedtjh. Hijven demensehokse lea dam aktegem gaavnesjidh gusnie satne lea, jih jÿtsh sjiehteladteme dienesjigujmie nierhkedh, vâaroemisnie guktie dan aktegen jielede orreme jih aarebi skiemtjelassh.

Demensesoejkesjisie 2015 "Den gode dagen" gukniebasse strategijh jih vihties râajvarimmieh, mah vâaromem utnieh vihkeles prinsihpine jih aarvojne juktie akten buerebe demensehoksem vedtedh.

Stoerredigkiebievnesisnie nr. 25 – bætijen aejkien hoksehaestemi bijre, dam naemhtie buerkie Stamme:

"Tsiehkestahta demensehokse lea meatan goh akte bielie aktede ellies hoksedienesjefaalenasseste tjieltine, jih ij dam sjierrehoksine evtiesovvh."

"Akte ellies soejkesje akten nænnoestamme demensehoksesse edtja râajvarimmieh tjiertestidh mejtie maahta vedtedh aarebi sjøhtehke sjædta abpedygnefaalenassine, jih tjiertestidh fuelhkien hokseleavloem giehpiedidh."

Vaajteles hokse gaahpode jih faerhmeles. Vihkeles sierrestallemen jih stigmatiseringen almetjijstie jih dej fuelhkijste vøøste barkedh. Tjielte sæjhta stuerebe daajroem jih maahtoem gorredidh fuelhkiej, barkiji jih almetji luvnie dennie voenges siebriedahkesne. Tjuara laavenjostoem byøgkelesvoeten, skiemtjijen jih dej fuelhkiej gaskemsh gukniebasse evtiedidh, aaj jÿtjevyljehke siebriej, faagebyjresi jih voenges siebriedahken gaskem. Dienesjefaalenasse tjuara jearsoes vâajnedh skiemtjijasse jih fuallkan.

1.1 Tjieltestâvroen nænnoestimmie:

1.2 Mandaate:

Tjieltesoekjesjen mietie Snâasen tjieltesne;

Vuesehte Dahkoesoejkesjasse healsoe-, sujhteme- jih hoksedienesjasse 2010-2020.

"Daelie aktine demensesoejkesjinie barkeminie mij sæjhta akte hijven vâarome sjidtedh juktie bøøremeslaakan buektiehtidh haestiemidie âvtese gorredidh. Daate sæjhta vâaroeminie årrodh dan gukniebasse barkose dejnie veelebe soejkesjimmine juktie nuekies barkijh, kontinuuetem jih daajroem dienesjinie sjiehtesjidh."

1.3 Soejkesjeprosesse:

Demensetjiertine jih barkoedâehkine dle guhkiem barkeme hijven dienesjefaalenassigujmie demense almetjidie. Daelie sæjhta dam barkoem vihties haamojne buektiedh, jih aktem referansedâehkiem tseegkedh g.j politihkeles almetjigujmie. Dâehkie edtja raerieh vedtedh, jih maahta raeriejgujmie bætiedh dan raeriestæmman mij dan mearan gâavnese.

Ragnhild Agle, psykiatrijen skiemtjesâjhtere

Inger Marit Eira – Å-gren, prosjekten âvtehke saemien raeriestimmiedienesje healsoe-jih sosijaledienesjinie âarjelsaemien dajvesne.

Helen Olsson, skiemtjesâjhtere Snâasen Skiemtjegâetie, vaarjelamme goevtese

Ane Lisbeth Nagelhus, geriatrijen sjiereskkiemtjesâjhtere Hiejmedienesje

Jorunn Kvalvaag, viehkiesâjhtere Hiejmedienesjisie

Unn Merethe Bomo, viehkiesâjhtere Snâasen Skiemtjegâetesne

Olgeir Haug, dâaktere Snâasen Healsoejarngesne

Britt Martha Johannessen, ektievoeten âvtehke Snâasen Skiemtjegâetie

Gudrun Jenssen Velde, ektievoeten ávtehke Hieje medienesje
 Ester Brønstad, raeriestæjja raerieálman barkoedáehkie
 Marit Belbo Strand goh politihkeles tjirkije jih referansedáehkien ávtehke.
 Snåasen Tjielden demensesoejkesje politihkeles gietedæmman biejesávva Tjielden
 áejvieladtjeraaran goevten 2011.

1.4 Soejkesjen ulmie:

-Almetjh demensine jih dej fuelhkie edtjeh daejredh mij heannede, jih jearsoesvoetem damedh gosse dienesjeabparatem dáastoeh. Edtja leavloem biejedh ráajvarimmide aareh skiemtjellasesne, ihke daate sæjhta lissievaejviah heerredidh jih jieledevuekiem bueriedidh dejtje almetjidie mej bijre lea.

-Bihkedassh vedtedh guktie edtja guhkiebasse barkedh dej demense almetjigujmie jih dej fuelhkiejgumie.

-Bihkedassh vedtedh barkijidie jih politihkeridie.

1.5 Bihkedassh dan áarjelsaemien perspektijven sjiekenisnie

Vuesehte dan barkose maam Healsoedirektovratine ektine soejkesjeminie nierhkedh 2011 – **Plan for 3 – árig demensprogram for personer med samisk bakgrunn. (Soejkesje akten 3-jaepien demenseprogrammese dejtje almetjidie saemien maadtoste).**

Programmen ulmie lea eevre seamma goh dah ulmie demensesoejkesjisnie 2015:

Kvaliteetem bijjedidh jih kapasiteetem lissiehtidh dienesjefaalenassine dejtje almetjidie demensine mah saemien maadtoste báetieh. Barkoen aalkovisnie edtja uvtemes barkedh dejnie tjieldine mah leah reeremedajvesne saemien gielide, daate sæjhta goevten 2011 raejeste Snåasem feerhmedh.

Barkoesuerkieh edtjeh barkoesuerkieh fulkedh:

- salkehtimmie jih diagnostiseringe
- biejjie- jih viehkiefaaalenassh
- fuelhkiebarkoe
- sjiehteladteme veasoefaalenassh
- maahtoevtiedimmie

Sæjhta daam barkoem meatan vaeltedh Snåasen Demensesoejkesjisnie 2010-2020 gosse barkoem illehtamme.

2 ÁRROJEEVTIEDIMMIE / STAATUSE

2.1 Aaltorejarkelimmieh Snåasen tjieldesne:

Goere: Ávtesetjaleme almetjelåhkkoste 2025 raajan. Joekedamme aalteredáehkine
 Ávtesetjaleme alt. MMMM (SSB)

	2010	2015	2020	2025
0-24	686	626	583	553
25-34	169	182	191	195
35-44	249	196	183	195
45-69	702	720	696	662
70-79	198	199	223	227
80 +	153	141	141	150
Summe	2.157	2.064	2.017	1.982

- Vaenebe maanah sjidteminie, jih reakedslåhkoe ij Leah dan stoerre goh aerviedamme dennie åvtesetjaeliemisnie. Noerebiesieh sijhtieh nåhkedidh, mearan dah barkije aalteredåehkieh geahpanieh 78 almetjigujmie boelhken 2010 -2020. Dah båarasommes aalteredåehkieh dah, mah sijhtieh jeenjemes dej dienesji mietie gihtjedh. Dejtie dæhkide dah jarkelimmieh Leah boelhken 2010 – 2020, SSB'en prognovsi mietie:

- Aalteredåehkie 70-79 jaepie lissehte 12 % (25 almetjh) 2020 raajan (lissehte 4 almetjigujmie 2025 raajan)

- Aalteredåehkie bijjelen 80 jaepieh nåhkede 5 % (12 almetjh) 2020 raajan (lissehte 9 almetjigujmie 2025 raajan)

Dæhtie prognovseste maahta ojhte vihtiestidh, Snåasen tjielte sæjhta dejtie vihkielommes lissiehtahkide hæstieminie dâastodh gosse lea dienesjefaalenassi bijre dan aalteredåahkan 70-79 jaepieh, 2020 raajan. Dâåjrehtimmien mietie sæjhta aalterdåahkan 70-79 jaepieh jiene-jienebh almetjh jaepiej åvtese dæriesmoerh åadtjodh bearkadidh, jih sjihteladtemem jih staarnedimmiem daarpesjidh. Aalteredåehkesne 80 + jeenjemes nyjsenæjjah.

Daan biejjien medtie 70 000 demense almetjh Nøørjesne. Juktie vielie bæries almetjh sjidtieh årroji luvnie, dle aerviedibie guektiengieth demense almetjh sjidtieh jaepien 2040. Medtie 10 000 almetjh fierhten jaepien demensem åadtjoeh jih dihte lea dihte 3. dovremes skiemtjelasse Nøørjesne. Bæries almetjh bijjelen 75 jaepieh sijhtieh læssanidh dej minngebe lukkiejapiej. Dannasinie almetjh demensine Nøørjesne maehtieh medtie 130 000 sjidtedh eannan 30- 40 jaepiej (st.bievn. nr. 25).

Snåasesne dle statistihken mietie 50 almetjh demensine jaepien 2010. Siejhme ryøknemevuekiej mietie sæjhta 40-45 almetjh demensediagnosine sjidtedh Snåasesne 2020, dastegh Snåasen årrojestruktuvre ij tjarki joekehtadth dehtie siejhme årrojestruktuvre.

Siejhmelakaan unnemes lehkiem demense almetjijstie gåetesne årroeminie, dsj medtie 20 almetjh. Snåasen Skiemtjegåetesne 25- 30 demense almetjh årroeh jaepien 2020.

2.2 Åvtesetjaleme årroejijstie jih man jijnjh demense Snåasesne 2030 raajan.

Goere: Åvtesetjaleme årroejijstie jih man jijnjh demense Snåasesne 2030 raajan.

		2008	2010	2015	2020	2025	2030	Demense almetjh	2008	2010	2015	2020	2025	2030
Kaarrh	65-69 jaepieh	63	69	76	63	81	76	0,8	1	1	1	1	1	1
	70-74 jaepieh	52	45	62	70	58	76	2,0	1	1	1	1	1	2
	75-79 jaepieh	51	52	37	53	61	51	6,0	3	3	2	3	4	3
	80-84 jaepieh	25	27	38	27	41	47	13,7	3	4	5	4	6	6
	85-89	23	19	16	22	16	25	28,4	7	5	5	6	5	7

	jaepieh													
	90 jaepieh +	10	11	9	6	8	10	41,2	4	5	4	2	3	4
	80+ kaarrh	58	57	63	55	65	82	Summe	19	18	18	18	19	23

		2008	2010	2015	2020	2025	2030	Demense almetjh	2008	2010	2015	2020	2025	2030
Nyjsenh	65-69 jaepieh	51	53	61	55	67	83	1,0	1	1	1	1	1	1
	70-74 jaepieh	48	58	51	57	51	64	2,1	1	1	1	1	1	1
	75-79 jaepieh	44	40	51	46	53	48	6,2	3	2	3	3	3	3
	80-84 jaepieh	51	36	32	43	38	45	19,3	10	7	6	8	7	9
	85-89 jaepieh	35	36	24	21	31	28	32,7	11	12	8	7	10	9
	90 jaepieh +	20	21	21	18	15	19	40,6	8	9	9	7	6	8
	80+ nyjsenh	106	93	77	82	84	92	Summe	34	31	27	27	29	31

Ållesth 80+	164	150	140	137	149	174	Ållesth	52	50	45	45	48	54
Ållesth årroj	2176	2133	2053	1994	1968	1948							

Goeride veedtjeme SSB-statistihkebaanghkeste 03.07.08, jih bigkie gaskoehaallide MMMM (gaskoeh sjidtedimme j.v) Dah demenselâhkoeh vâaromem utnieh Rotterdamstudijesne, Ott et al. 1995.

		2008	2010	2015	2020	2025	2030		2008	2010	2015	2020	2025	2030
Gaab. tjoelh	65-69 jaepieh	114	122	137	118	148	159		1	1	1	1	1	1
	70-74 jaepieh	100	103	113	127	109	140		2	2	2	3	2	3
	75-79 jaepieh	95	92	88	99	114	99		6	6	5	6	7	6
	80-84 jaepieh	76	63	70	70	79	92		13	11	11	12	13	15
	85-89 jaepieh	58	55	40	43	47	53		18	17	12	13	15	16
	90 jaepieh +	30	32	30	24	23	29		12	13	12	10	9	12
								Sum- me	52	50	45	45	48	54
Ållesth årroj		2176	2133	2053	1994	1968	1948							

2.3 Almetjh evtiedimmieheaptojne jih demensine

Mijjeh maechtebe vielie båeries almetjh evtiedimmieheaptojne veanhtadidh dej minngebe 10 -20 jaepiej.

Urrebe studijh demenselåhkoen bijre daej almetji luvnie ij leah dan jeatjahlaakan dejstie jeatjah almetjijstie. Dejtie almetjidie Downs syndrovmine dihte guvvie ånnetji jeatjahlaakan. Daejtie almetjidie demense aalka gosse dah leah medtie 50 jaepien båeries. Salkehtimmie lea seammalaakan goh dejtie mubpie almetjidie. Sjiere maahtoe, tijje jih lihke laavenjostoe dejgumie mah almetjem demtieh leah daerpies. Iemie Habilitering-dienesjem gaskesadtedh lissine vihtiesdåakterem.

Råajvarimmie 2020 raajan: Juktie dihte almetjelåhkoen evtiedimmieheaptojne mah guhkebem jielieh lissehteminie, dle daerpies vielie daajrojne daan suerkien bijre.

Daam kuvsem soejkesjeminie: ABC- demens for utviklingshemmede, dejtie barkijidie mah berkeminie dejnie Tiltak for utviklingshemmede, jaepien 2011.

2.4 Almetjh demensine jih mah saemien maadtoste bætieh

Faalenasse daan biejjien: Dienesjefaalenasse saemien almetjidie våaromem vaalta sjiere daerpiesvoetine. Gosse fuelhkine jih dej lihkesadtjigumie soptseste, pryøvoe jijtsh dienesjh sjiehteladtedh. Almetjh demensine jih mah saemien maadtoste bætieh, eah aktem nuekies hijven dienesjefaalenassem utnieh. Salkehtimmiedirrege ij leah saemien gielese jih kultuvrese sjiehtedamme.

Råajvarimmieh 2020 raajan:

Snåasen tjjelte latjkoem tjaala Healsoedirektovratine juktie meatan årroth aktene orre 3-jaepien prosjektesne, juktie demensesoejkesjem tjaeledh dejtie åarjelsaemien årroejidie Snåasesne, jih meatan årroth hijven dienesjh evtiedidh nasjovnale daltesisnie.

Vuesehte Storerredigkiebivnesasse nr. 28. (2007-2008) Saemiepolitihke.

3 VIHKIELOMMES ULMIEH

3.1 Demensehoksen ulmie:

Almetjh demensine jih dej fuelhkie hijven bivnesh åadtjoeh, jih jijtsh sjiehteladteme dienesjh dåastoe saht gusnie årroeminie.

Illedahkeulmieh:

- Vielie daajroe jih maahtoe demensen bijre
- Læssanamme kvaliteete dienesjefaalenassine
- Læssanamme dienesjh jih aelhkebe dienesjh åadtjodh
- Utnijh vielie meatan
- Vielie aktivyøki barkoe
- Vijriem giehpiedidh reaktagaertjiedimmijste
- Læssanamme daajroe saemien kultuvren bijre
- Læssanamme daajroe jeatjah kultuvri bijre

3.2 Vihkielommes ulmie dejtie bætijen aejkien healsoe-, sujhteme- jñh hoksedienesjidie byøroe årrodh:

Vuesekte Healsoe,- sujhteme jñh hoksedienesjasse Snåasesne.

- Almetje jarngesne. Ååktese almetjeaarvose, saacht man båeries jñh guktie svihtjemevoete lea.
- Edtja utnijem krøøhkestidh. Daesnie leavloem beaja meatanmoenemasse, vyørtogsvoetese, jearsoesvoetese jñh sjñere sjñehtedimmie dienesjijstie
- Hijven nuhteme dejstie tjñelten vierhtijste gosse reaktoe dienesjem reaktoe utniejasse reaktoelaakan jñh reaktoe tñjjen faalehte – viehkine almetjijstie reaktoe maahtojne.
- Hijven kvalitete dienesjinie, dsj. dienesjh mah ulmiem utnieh, daajroes, faageles jñh etihkeles hijven, lissine dah Leah sjñehtedamme dan akten almetjen daerpiesvoetese.
- Fokusem utnedh starnedæmman/ ryøjrehtæmman jñh dan akten utnijem jñjtsh vierhtide
- Ellies dienesjh, dsj. sjñere sjñehteladtme, dåaresthfaageles ektiedamme dienesjh, mah krøøhkestieh dan akten utnijem fysihke, sosijaale, voejkenen jñh psykijen daerpiesvoeth, jñh øørnedamme laavenjostoe utniejinie / fuelhkine.
- Joekehts kultuvremaadtoeh krøøhkestidh, vuesiehtimmien gaavhtan giele / kultuvre-maahtojne dejtie saemien /åarjelsaemien utniejidie.
- Nuepiem utnedh jñjtse maahtoem evtiedidh, barkoem garmerdidh jñh lihkesvoete. Nuekies tjehpies viehkiem jñh maereles viehkiedirregh varke buektedh juktie viehkiehtidh utnijh åadtjoeh gåetesne årrodh dan guhkiem goh gåarede, jalhts svihtjemeheaptoes.
- Aktem daaj-baaletje jñh hijven dienesjem utnedh gusnie gelliesåarhts jñh joekehts dienesjefaalenassh
- Sijjieh, åarganisasjovnem jñh dienesjidie naemhtie evtiedidh guktie barkijh hijven barkoetsiehkieh åadtjoeh
- Byøroe dan gånkese gåarede baajedh årrodh ovmesse årromevuekiej jñh bæhtjierdimmiefaalenassi gaskem sertiestedidh, jñh pryøvedh kontinueteem jñh lihkesvoetem buektiehtidh.

Råajvarimmieh 2020 raajan:

- Aareh diagnostiseringe
- Vuarjasjimmie luhpiehtimmiemaahoste
- Fuelhkiesoptsestimmieh / bihkedimmie
- Maahtoelutnjeme jñh jårhkeøøheptimmie dejtie barkijidie.
- Hiejmedienesjh.
- Biejjiefaalenassh. Viehkie. Hoksebaalhka.
- Skiemtjegåetesne bodtetjem jallh guhkiem årrodh, dåarjoe/darjome-almetje.
- Vaarjelamme ektievoete /årromeektievoete demente almetjidie.
- Daajroe saemien kultuvren bijre Demensomsorgens ABC'en sijse.

4 DAAN BEAJJETJE TSIEHKIE JñH HAESTEMH 2020 RAAJAN

4.1 Aalkoe:

Almetjh demensine Leah akte dejstie støøremes diagnosedåehkijste, dejstie otnijjstie mah tjñelten hoksedienesjidie nåhtadieh. Gaajhkh laanth gusnie jñjnñh båeries almetjh Leah byjhkeme jis edtja dam byøgkeles voeresehoksem naa hijvenlaakan buektiehtidh, dle

tjuara dåeriesmoeride demensen bijre krööhkestidh jñh råajvarimmieh utnedh mah viehkiehtieh daej barkoejgumie. Demenseskiemtjelassh leah dan akten skiemtjijen vuerpien bijre, jñh aaj fuelhkiej jñh lihkesadtji dåájresh jñh dåájrehtimmieh.

Annje almetjh eah jijnjem daejrieh demenseskiemtjelassi bijre, jñh skåltoe jñh tabu-vuajnoeh utnieh skiemtjelasen bijre.

Annje daajroe demensen bijre fãåtese dovne faagealmetji luvnie jñh abpe siebriedahkesne. Seamma aejkien vuejnebe dienesjefaalenasse daan dåahkan ij leah nuekies hijvenlaakan sjiehteladteme, jñh gellene lehkesne råajvarimmieh fãåtesieh. Gosse samhandlingsreforme aalka dle sjiehtedimmieh daerpies tjieletesne.

Råajvarimmieh 2020 raajan:

- Samhandlingsreforme, St.bievnese nr 47. (2010), tjarki råajvarimmide tsavtsa jaepiej åvtese.
- tjiehte tjuara eadtjohke årrodh dienesjh hammoedidh mah fiereguhtem sjiehtieh, soejkesjidh, jñh seamma aejkien joe daelie lea daerpies maahtoem, teknologijem jñh gåetieh skåårvedh jaepide åvtese. Gellie jaepieh vaasa nuekies healsoebarkijh dåårrehtidh jñh øøhpehtidh. Guhkiem vaasa lissiebigkemem skiemtjegåeteste jñh årromefaalenassh soejkesjidh jñh tjirrehtidh.
- Daate sæjhta jiehtedh dej bætiji jaepiej lea daerpies jarkelimmiejgumie dovne hoksedienesjen maahtoen gaavhtan, øørnedimmie, gellielaaketje jñh fysihke haamoe.
- Tjuara dienesjefaalenasside sjiehteladtedh gåetide, øørnedæmman jñh faageles almetjidie demensine jñh kognitijve heaptojne.
- Vaajteles hokse gaahpode jñh faerhmeles. Vihkeles sierrestallemen jñh stigmatiseringen almetjijstie jñh dej fuelhkijste vøøste barkedh.
- Tjuara laavenjostoem guhkiebasse evtiedidh gaskem byøgkelesvoetem, skiemtjijem jñh dej fuelhkiedåehkiem, jijnje-vyljehke åårganisasjovnh, faagebyjresh jñh voenges siebriedahkem Dienesjefaalenasse tjuara jearsoes vãåjnedh skiemtjijasse jñh dan fualhkan.
- Akte haesteme gorredidh gaajhkh barkijh daajroem jñh maahtoem utnieh demensen bijre. Daerpies bihkedimmine jñh maahtoevtiedimmine faageøøhpehtimmine, jñh healsoe,- sujhteme jñh hoksedienesjisnie.
- Musihkem jñh laavlomem eadtjohkelaakan nåhtadidh. ”Dejtie hijven bodtetjidie” nænnoestidh.

4.2 Salkehtimmie jñh diagnostiseringe. Demensedåehkie.

Akte demensedåehkie tseegkesovveme gusnie skiemtjesåjhterh jaarhkeøøhpehtimmine sujhtemisnie bãeries almetjidie, psykiatrijen skiemtjesåjhtere, dåaktere jñh ergoterapeute.

Daelie vijhte skiemtjesåjhterh bihkedimmiem utnieh juktie diagnostiseringem goerehtalledh / salkehtidh. Healsoe, sujhteme jñh hokse laavenjostoeh gosse lea salkehtimmien jñh goerehtallemen bijre dejstie skiemtjijistie mah diagnostiseringem, bãehtjierdimmiem jñh råajvarimmieh daarpesjeh.

Ulmiedåehkie: almetjh mah symptovmh utnieh demenseskiemtjelassesne.

Ulmie; goerehtalledh jñh diagnostiseredh skiemtjijh mejtie aervede demensen utnieh.

Edtja gorredidh fierhte almetje salkehtimmie jñh diagnostiseringem åadtjoeh jis sãvma demense.

Råajvarimmie daan biejjien: Vihkeles diagnostiseredh dan varke goh gåarede.

- Gåetiedåaktere skiemtjijem salkehte – jñh vuartesje mejtie maahta somatihkeles fãantoeh årrodh demenseevtiedæmman. Fuelhkie byøroe meatan årrodh daennie rååresjimmesne. Sjilere diagnosedirrege åtnasãvva.

- Hiejmeskiemtjesajhtere /skiemtjesajhtere Snåasen Skiemtjegåetesne jallh gætiedåaktere aktem vuarjasjimmiem dorje jis såvma demense. Akte jijtse gihtjemegoere /goerehtimmiegoere åtnasåvva.
 - Almetjen luhpiedimmiemahtoem vuarjesje.
 - Gosse demensem vihteste byøroe salkehtimmien mænngan, aktem jijtse soejkesjem (IP) darjodh. IP buerkeste dejtie dienesjefaalenasside mejtie faalehte. Daamtaj aalkoegaskeladtje iktedimmiedtem åådtje.
 - Gætiedåaktere/hiejmesujhteme /Snåasen Skiemtjegåetie edtjeh hoksedh dihte demente jih dan lihkemes fuelhkie dåarjoehdimmiem åadtjoeh daamtaj.
 - Gohtjede psykiatrijen skiemtjesajhterem jih ergo/fysioterapeutem gosse daerpies salkehtimmesne
- Råajvarimmie 2020 raajan:** jaarhkedh daam dienesjefaalenassem

4.3 Hiejmedienesje

Åejvieulmie:

Snåase edtja akte jearsoes jih hijven sijjie årrodh gaajhkide almetjidie, mah sujhtemem jih hoksem daarpesjeh

Bielieulmie:

- Dienesjen utnijn edtjeh nuepiem utnedh jearsoeslaakan jih eadtjohkelaakan jieleddh sov jijtse hiejmesne.
 - Fiereguhte utnije edtja daejredh satne viehkiem åådtje dallatjinie.
 - Fuelhkie edtja daejredh satne viehkiem åadtjoeh
 - Dienesjefaalenassh faageles reaktoe kvaltiteetine, daerpiesvoetese sjiehtedamme
 - Heerredidh jih bæhtjierdidh fysihke jih psykiske vaejvieh
- Hiejmedienesjisnie lea:
- hiejmesujhteme, mij lea akte faalenasse abpe dygne
 - dæjpeles viehkiem vadta jih bihkedimmie gættesne (gætieviehkie), dåarjoeh/darjomegaskeladtje,
 - hoksebaalhka
 - utnijestuvreldh persovneles klahke (daaroen BPA, saemien UPK)
 - viehkieinstitusjovnen ålkolen
 - jearsoesvoetealarmh
 - beapmoedeallahtimmie Snåasen Skiemtjegåeteste
 - faalenasse tjængkies gaskebiejjiejurjiehtimmien bijre dejtie årroejidie Hovtunesne jih Hovteigesne

Råajvarimmieh daan biejjien:

Kvaliteete edtja kvaltiteetemieriedimmien mietie årrodh jih healsoebarkijh daerpies maahtojne jih bihkedimmiem edtjeh dam vedtedh.

Hiejmesujhteme akte bielic tjielten ellies dienesjefaalenasseste juktie gorredidh tjielten årrojh jih høltestæjjah daerpies medisijnen bæhtjierdimmiem, sujhtemem jih hoksem åadtjoeh.

Aktivvøki barkoe psykiatrijen skiemtjesajhterigujmie juktie psykijeh vaejvieh heerredidh jih bæhtjierdidh.

Aktivvøki barkoe ergo/fysioterapeutigujmie starnedimmiem vadta jih viehkehte daerpies teknikken viehkiedirregh skååffedh. sjiehteladtme hiejmesne joekoen vihkeles jis edtja buektiehtidh gættesne årrodh skiemtjelassine jih svihtjemeheaptojne.

Dienesjisnie aaj:

-tjængkioeh skiemtjijigujmie jih fuelhkiegujmie: diedtedæhkietjængkioeh.

-reereme daalhketjijstie, däärjoesoptsestimmieh jñh iktedimmie dienesjijstie. Dienesje 24 tæjmoeh dygnesne dorje guktie almetjh demensine maehtieh gâetesne årrodh jis faageleslaakan gâarede, jñh dihte skiemtjije nuekies jearsoesvoetem åådtjeme.

• **Dæjpeles viehkie jñh biñkedimmie**

Dæjpeles viehkiem jñh lohkehtimmiem faalehtidh (*lohkehtimmie* lea daan sjiekenisnie biñkedimmie) dejtie mah aktem sjiere viehkiedaerpiesvoetem daarpesjieh,

demensediagnosen gaavhtan.

Sjiekedimmie gâetesne, vaaroeh åestedh jñh jeatjah dæjpeles viehkie akte vihkeles bielie dienesjefaalenasseste.

Gorredidh almetjh mah viehkiem hiejmesne dåastoeh sijjen vihkielommes daerpiesvoeth åadtjoeh, jñh krööhkestidh dan aktegs almetjen jñjtsearvoem jñh jieledevuekiem.

Nuepiem vedtedh tjåanghkanidh, sosijaale gaskesadtemasse, ektievoetese jñh darjomasse.

Nuepiem vedtedh vaarlamme privaate jieliedasse, jñjtjeraarehkevoetese jñh jñjtse jielestem stuvredh.

• **Årromefaalenassh:**

Statistihke vuesehte 50 % gaajhkijste almetjijstie demensediagnosine jñjtse gâetesne årroeh, jallh hoksegâetine oktebisnie jallh fuelhkine/paarrebieline.

Såemies dejstie aajnehke demente almetjijstie daarpesjieh tjielten dienesjeabparaate dejtie abpe dygnem”gorrede”.

Tjielten ulmie lea sjiehteladtedh guktie almetjh demensevaejvejgumie dan gâhkese gâarede, maehtieh jieleth jñh årrodh jñjtjeraarehkinie.

• **Gaskebiejjiedeallahtimmie.**

Baahkes gaskebiejjie Snåasen skiemtjegâeteste akte faktovre mij g.j

institusjovnevieshtimmiem høøpteste jñjnñh bæries almetjidie daejnie diagnosine.

Råajvarimmieh 2020 åvtese.

Vielie vierhtieh kriededh, goh jienebh joekehts hokse- jñh darjomefaalenassh, jis tjielte edtja maehdedh aktem sjiere jñh hijven faalenassem vedtedh daejtie almetjidie hiejmesne.

Lissiehtimmie barkijevierhtijste.

Barkijem saemien gjele-jñh kultuvremaahojne dåårrehtidh.

biñkedimmiem åadtjodh SANKS’ste dej saemien skiemtjiji sjiekenisnie.

Ihkuve raeriestimmiedienesje healsoe- jñh hoksegyhtjelassine åarjelsaemien dajvesne tjielten daltesisnie.

Lissiehtamme biñkedimmie/øøhpehtimmie barkijijstie.

Viehkietidh sjiehteles gâetiem skååffedh almetjidie mah eah jñjtje maehtieh jñjtsh iedtjh gorredidh gâetiemaarkedesne sov skiemtjelassen gaavhtan.

Sijjiem faalehtidh institusjovnesne jallh gâetesne gusnie viehkiem åådtje abpe dygnem dejtie mah dam daarpesjieh sov skiemtjelassen gaavhtan.

Jirredebiejjen voeres almetjh sijhtieh gietskesmieresne årrodh dejtie almetjidie mejtie demtieh jñh damtoes byjreskinie. Hovtunet mij lea jarngesne, 10 hoksegâetetjh åtna mah

maehtieh jearsoes jñh sosijaale årromefaalenassine årrodh aaj daan dåahkan, dastegh daerpies lissiehtamme faalenassigumie bætijen aejkien. Dellie tsiehkestahta staeries

faagealmetjh daennie årromeektievoetesne.

4.4. Snåasen Skiemtjegåetie:

- tjåanghkan 38 sijjeh, desnie aaj Solstua meatan, akte vaarjelaamme goevtese demente almetjidie, 6 tjehtjelugumie, laavkometjiehtjelh jih tjåenghkies årrometjiehtjele tjøøvkine.

Snåasen Skiemtjegåetien ulmie

Åejvieulmie:

Sujhtemem, hoksem, starnedimmiem jih baehtjierdimmiem vedtedh aktene jearsoes jih almetjevietseles veasosne, gusnie sinsitniem krøøhkeste jih ååktøe.

Bielieulmie:

- Jearsoes årrodh sjiehtedamme healsoeviehkiem åådtje.
- Dienesjefaalenasse mij lea sjierelaakan sjiehtedamme

Snåasen Skiemtjegåetesne (inkl. tjøøvke jih bissemesijjie) sujhteme- jih hokse abpe dygnem, guhkiesviesehtimmie/åenehksviesehtimmie/starnedimmieeviesehtimmie jih viehkieviesehtimmie.

Kvalitete edtja kvaliteetemieriedimmiem mietie årrodh jih healsoebarkijh mah daerpies maahtoem jih bihkedimmiem utnieh edtjeh kvaliteetem vedtedh.

Tjåanghkoeh skiemtjelassigumie jih fuelhkiejgumie, diedtedåehkietjåanghkoeh, akte vihkeles bielic dienesjistie Skiemtjegåetesne.

- Åenehks- viehkieråajvarimmie demense almetjidie
- Guhkiesviesehtimmie Snåasen Skiemtjegåetesne
- Sansehage Snåasen Skiemtjegåetesne
- Biejjiefaalenasse dejtie demente almetjidie mah gåetesne årroeh.

Skieamtjijh demensine mah dariesmoerh utnieh dæmiedidh, sjiere sjiehteladteme faalenassh daarpesjeh smaave nænnoestamme ektievoetine, maehteles barkijigumie reaktøe maahtøjne, juktie daan skieamtjijedåehkien daerpiesvoetide gorredidh akten sjiehteladteme faalenassese. Geir Selbæk'en goerehtimmiem mietie, dle njieljie skieamtjijh vijhte skieamtjijistie (80 %) nørjen skieamtjegåetine aktem demenseskieamtjelassem utnieh. Ajve 3 % dejstie skieamtjijstie ij naan dariesmoerh utnieh mujhtedh jih daejredh gusnie lea.

Daan biejjem 6 sjiehteladteme sijjeh demense almetjidie Snåasen Skiemtjegåetesne. Maahta kostrataallide vuesiehtidh jih tjielten viertiestimmiedåehkiem vuartasjidh, mij lea tjieldedåehkie 3. Daate tjieldedåehkie 27.6 % vaarjelaamme sijjeh åtna dementide, mearan Snåase 6 sijjeh åtna, mij 15,8 % sjædta.

Akte soejkesjebarkoe juhtieminiem gusnie lissiebigkemem jih bueriedimmiem skieamtjegåeteste sojkesjeminie.

Råajvarimmieh 2020 åvtese:

Smaave goevtesh, vaarjelaamme sijjeh aalteredementide.

Institusjovnem jarkelidh.

Darjomh faalehtidh demente årroejidie.

Barkijevierhtide lissiehtidh Snåasen Skiemtjegåetesne bihkedimmiem/øøhpehtimmie barkijijstie.

Barkijh däärrehtidh saemien giele-jih kultuvremaahtøjne.

bihkedimmiem jih kultuvregoerkese dej saemien skieamtjijji sjiekenisnie.

Biejjiefaalenasse dejtie demente almetjidie mah gåetesne årroeh. Daate stuerebe sijjeh kreava.

Ektiedamme dementegoevtesasse dle dihte daaletje sansehage j arhka j ih dam lissehte gapahuk'ine j ih saemien aatigujmie, goh derhvieg aetie. Gaajhkh goevtesh skiemtjeg aetesne edtjeh maehdedh dam n ihtadidh, j ih aaj dah b aeries almetjh mah g aetesne  rroeh, skuvlh, maanagierth j ih jeatjah mah sijhtieh dam n ihtadidh.

Mietsken 2010 raejeste Sn aasen Skiemtjeg aetie meatan sj adta aktene goerehtimmieprosjektesne "Helse og hukommelse" gusnie edtja skiemtjijh skiemtjeg aetine demenseevtiedimmien bijre salkehtidh, man siejhme lea, guktie daate skiemtjijem j ih fuelhkiem tsavtsa j ih d aeriesmoeren f aantoej bijre. HUNT dotkemejarngge j ih NTNU diedtem utnieh studijen  vteste. Edtja aktem goerehtallemedirregem darjodh maam edtja n ihtadidh salkehtimmesne skiemtjeg aetine.

4.5 D akterediensje:

Jis s avma demenseskiemtjelasse, dellie vihtiesd aktere dihte, mij dam voestes vuarjasjimmiem dorje j ih skiemtjijem vijrebe seedtie juktie demensem goerehtalledh gosse daerpies. Almetjh demensine aktem sjiere daerpiesvoetem utnieh aktem staeries j ih vihties vihtiesd akterem utnedh. Akte vihtiesd aktere maahta s aemies dejstie d arjoehtimmiebarkoste gorredidh skiemtjijistie, j ih maahta aaj b adtjam vedtedh. Dihte aaj maahta gaskesem fuelhkiejgujmie utnedh. Vihtiesd aktere lea meatan demensed ehkesne.

R ajvarimmieh 2020 raajan.

Stoerredigkiebievnesisnie nr. 47, Samhandlingsreformen, naemhtie jeahta b aetijen aejkien diensje bijre: (Saemieng elesne)

Reaktoe b ahtjierdimmie – reaktoe sijjesne – reaktoe t ijjen.

Reerenasse s ejhta sjiehteladtedh ihke lissiehtimmie d akterediensjisnie,  ajvahkommes edtja t jeltine b aetedh.

Dienesjefaalenassem j arhkedh j ih d akterevaaksjomem gukkiebasse evtiedidh dejtie skiemtjidie Sn aasen Skiemtjeg aetesne j ih Hiejmediensjisnie.

Dienesjem sjiehteladtedh j ih  ornedidh vihtiesd aktere ornegen muhteste.

Stoerredigkiebievnesisnie t jerteste g.j. d akterh edtjeh vielie meatan  rrodh:

- heerreden healsoedienesjinie
- d aresthfaageles laavenjostosne t jeltiesne
- starnedimmiebarkosne

4.6 Fuelhkieskuvle:

MAALLETJIELTEPROSJEKTE

Nasjonalt Kompetansesenter for aldring og helse stillemem  adtjoeji

Healsoedirektovrateste golme evtiedimmieprogrammh t jrrehtidh Demensesoejkesjen 2015 nuelesne. Barkoem darjoeminie aktene lihke laavenjostosne Healsoedirektovratine, j ih golme barkoesuerkieh feerhmie.

- Salkehtimmie j ih diagnostiseringe demenseste
- Biejjiefaalenassh j ih viehk ornegh demense almetjidie
- Faalenassh fuelhkide, fuelhkieskuvle j ih soptsestimmied ehkie/bihkedimmie.

Sn aasen t jelte faalenassem  adtjoeji evtiedimmie-/maalletjeltine sj idtedh evtiedimmieprogrammese "Tilbud til p ar rende,"(Faalenasse fuelhkide) goh akte lihtse juktie nasjovnale Demensesoejkesjem 2015 "Den gode dagen" (Dihte hijven biejjie)

tjirrehtidh. Fylhkenálma prosjektide iktede, jñh 4 tjielth meatan orreme Noerhte-Trøndelagesne.

”Akte maalletjielte vuajna daerpies ektiedimmine dñenesjefaalenassesne, jñh gosse meatan programmesne dle nuepiem åådtje kvaliteetem gorredidh jñjtse barkosne tjieltesne.”

Daate lij akte 3-jaepien evtiedimmioprogramme juktie kvalitetem bueriedidh jñh barkoefaamoem lissiehtidh aalkoehealsoedñenesjisnie demenseskiemtjine almetjidie. Prosjekte eelki Snåasesne jaepien 2007 jñh daelie orrijamme.

Laavenjostoe daejgumjie:

Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse
Øøhphehtimmieskiemtjegåetie/maahtoeyjrese

Tjielth gusnie kvaliteetedñenesjh

Fylhkenálma, tjåanghkoeh jñh bihkedimmi.

Pårørendefoeringen Snåasesne, Nasjovnalforeningen for folkehelse.

Maalletjuelth åådtjoejin:

Raerie jñh bihkedimmi Nasjovnale maahtoearngeste (Nasjonalt kompetansesenter), mij namhtah kuvsjem høølteme Snåasesne.

Tjåanghkoeh prosjektemeanbarkijinie jeatjah tjueltijste seamma råajvarimmiejgumjie, gøøkh Moldesne.

Studijematerijalh jñh seminarh gosse Demensehoksen ABC’ine jñh Voeresehoksen ABC’ine nierhki, daate Leah namhtah tjueltese projekteboelhken.

Daate viehkehte barkiji maahtoem lissiehtidh, jñh jearsoesvoetem jñjtse dååjrehtæmman nænnoste.

Kuvsjh jñh seminar mah Leah sjiehteles projektese.

Meatan årrodh hijven maallh evtiedidh.

Evtiedimmi-/maalletjuelth tjuerieh:

- Laavenjostedh jñh bihkedimmine viehkiehtidh dejtie tjueltide mah råajvarimmieh evtiedieh
- Laavenjostoe programmine lea latjosne dibrehtamme.
- Tjirkedh dååjrehtimmieh buektedh programmese, daatah åtnose vedtedh.
- Dam aktivyøki barkoem lissiehtidh daltesi gaskem healsoesuerkesne, jñh aktøøri gaskem mah seamma ulmiedåehkien åvteste berkieh
- Kvaliteetem faalenassine lissiehtidh
- Evtiedimmiesoejkesjh darjodh
- Prosjektem gårredidh reereles jñh politihkeles
- Laavenjostedh iedtjesiebriejgumjie

Prosjekte: Fuelhkieskuvle

Glemsk, men ikke glemt'en mietie, Sosijale- jñ healsoedirektovrate, 2007, edtja gaajhkine laanten tjæltine aktem faalenassem vedtedh fuelhkide dejtie demente almetjidie jaepesne 2015. Goh evtiedimmie-/maalletjielte Snåasen tjælte daam suerkiem åadtjoeji:
Fuelhkieskuvle

Faageles sisvege jñ vuekie:

Fuelhkieskuvle Snåasesne eelki tjaktjen 2009 aktine dæhkine 5 fuelhkielhtsegigujmie. Dihte mubpie dæhkie eelki gjren 2010. Vuajna daerpies aktem kuvsem øørnedidh fierhten jaepien. Dihte tjåanghkoeh lij mijjen 'fjñnestuvesne' Skiemtjegåetesne. Dihte demente almetje faalenassem åadtjoeji Skiemtjegåetien goevtesisnie årrodh kuvljeboelhken. Kuvlje lea geerve fuelhkielhtsegidie mah aktem demente almetjem utnieh fuelhkesne, jñ mah sjjhtieh jeatjah fuelhkielhtsegh seamma tsiehkesne råakedh. Daennie tjåanghkosne dovne håalemh jñ soptsestimieh dæhkine. Dennie jñjtjehke fuelhkieskuvlesne lin 5 tjåanghkoeh, fierhte tjåanghkoeh lij 2,5 tæjmoeh, daejnie programmine:

Aalkoe bñhkedassigujmie dåahkan
Dienesjefaalenasse Snåasen tjæltiesne.
Demenseskiemtjelassi bñjre, dåakteren baaktoeh
Teehpeme jñ sårkoe, psykiatijjen skiemtjesåjhteren baaktoeh
bjevnesh teknihken viehkiedirregi bñjre, sjjhteladteme aarkebiejjeste, ergoterapeuten baaktoeh
NAV reaktaj bñjre bievni; dan demente almetjasse jñ dan fualhkan.
Guktie edtja gaskesadtedh demense almetjigujmie. Goerkese jñ byrjesebæhtjierdimmie jñ musihketerapije, kuvsjelohkehtæjjaj jñ musihkeren baaktoeh
Galhkuve, faalenassine dårjoehtimmien bñjre

Dååjrehtimmieh Fuelhkieskuvleste: Hijven bjevnesh bååstede dejstie mah lin meatan.
Råajvarimmieh 2020 raajan: Jåarhkedh daam faalenassem ikth jaepien.

4.7 Barkijh jñ mahtoelutnjeme:

Råajvarimmieh daan biejjien:

- Faageles bñhkedimmie healsoefaagebarkijidie lea joekoen vihkeles.
Juktie demenseskiemtjelasse akte kronihkeles skiemtjelasse mij vierrebe vierrebe sjædta, jñ ij gåaredh dam davvodh, dle daamtaj bæhtjierdimmie sæjhta dienesji bñjre årrodh mah Leah symptovmi vøøste riekteme, mejtie dihte demente almetje åtna. Daate vielie daajroeh kreava daan skiemtjelasen bñjre.
Daan bijjien eah bådjtjah gååvnesh mah maehtieh daam skiemtjelassem davvodh.
Daan baalte dle seamma vihkeles bjevnesigujmie, jñ daajroem vedtedh fualhkan jñ dejtie lihkemes hoksealmetjidie skiemtjelasen bñjre. Dellie mahta sjjere hoksese sjjhteladtedh, mij almetjen identitetem gorrede.
Daan biejjien utnebe:
 - 4 skiemtjesåjhterh sjjereøøhpehtimmie sujhtemisnie voeresidie.
 - Alderdommens ABC jñ Demensomsorgens ABC (Voeresetijjen ABC jñ Demensehoksen ABC) Leah bñhkedimmie mij mahtoem vadta.

Tjåanghan 40 barkijh Sujhteme- jñ hoksen sisnie leah meatan orreme daennie maahtoelutnjemisnie 2009-2010.

Daate akte råajvarimmie mij lea sjehteladtme goh studijedåehkielierehtimmie jñ muvth daehtie lierehtimmeste leah barkoetijjen.

Dah mah meatan aaj barkoetijjen ålkolen lohkeminie.

- 7 hiejmeviekietæjjah teorijeøøhpehtimmiem vaaltme 2009, juktie

Healsoefaagebarkijinie sjidtedh. Mænngan dah sijhtieh haarjanimmiem skååffedh jñ faagepryøvenassem vaeltedh.

- 4 lierehtæjjah Healsoefaagebarkijefaagesne lierehtimmietijjem åtneme dejnie joekehts goevtesinie sujhtemisnie jñ hoksesne, jñ sijhtieh mænngan faagepryøvenassem vaeltedh, 2009 – 2011.

Råajvarimmieh 2020 raajan:

Jienebh barkijh edtjeh jåarhkeøøhpehtimmiem vaeltedh demensehoksen sisnjelen.

Maahtoem lissiehtidh saemien kultuvren jñ gielen bijre.

Sisnjeldsøøhpehtimmie demensen bijre edtja sisnjelds øøhpehtimmiesoejkesjinie årrodh gaajhkide barkijedåehkide.

Maahtoelutnjemem voeresehoksen sisnjelen siejhmelaakan, jñ demensehoksen sjierelaakan jåarhka maahtoesoejkesjisnie.

Bihkedimmiem soejkesje jñ jåarhka ektievoetine.

4.8 Guejmievoete fuelhkine jñ voenges siebriedahkine:

Vuesehte diedtedåehkietjåanghkojde: mieresne 6.1.

Daan biejjien akte hijven laavenjostoe Fuelhkiesiebrine demente almetjidie

(Pårørendeforeningen for demente personer) Snåasesne. Fuelhkiesiebrine demente

almetjidie maahta skraejrieh jñ åssjaldahkh vedtedh dienesjeabparaatse, jñ meatan

årrodh dienesjidie evtiedidh. Bievnesi tjirrh siebride, åårganisasjovnide, politihkeridie jñ

gosse dam voenges plaeriem Snåsningen nåhtede, sæjhta goerkesem jñ hijven vuajnoeh

åadtjodh daan vaejvien bijre.

Demensebiejjiem mierhkesjidh

Råajvarimmieh 2020 raajan. Laavenjostoem jåarhkedh.

Tjielte stoerre haestemi uvte tjåådtje Healsoe, Sujhteme jñ hoksedienesjen sisnjelen,

gusnie lissiebigkeme skiemtjegåeteste jñ jarkelimmie dienesjistie sijhtieh raerieh

krievedh jienebistie. Maahta fuelhkiesiebrinem dementide evtiedidh guktie dihte gaajhkide

fuelhkielhtsegidie voebnesje, juktie mijjeh utnijetjirkijh utnebe mah maehtieh

raeriejgujmie båtedh, jñ utniji aarvojde gorredidh. Laavenjostoe fuelhkiejgujmie stoerre

aarvoem åtna jis edtja dienesjidie evtiedidh.

5 KULTUVRE, EEJEHTALLEME JÑ FAALENASSH DARJOMI BÏJRE

5.1 Prihtjhgåetie "Kløverkråa", Klaahkavaedtsemedåehkie:

”Prihtjhgåetie Kløverkråa” gaahpode fierhten måantan, ts. 9.00-13.00. Daate akte

faalenasse mij tseegkesovvi viehkine dejstie bieljiemierhkeldh psykiatrijevierhtijste.

Aktem almetjem leejjeme juktie åejviediedtem utnedh faalenassine, bene dah utnijh dam

jeanatjommesem jijtje øørnieh. Jijnjh guessieh prihtjhgåetesne, jaabnan medtie 20 almetjh

desnie akten biejjien. Fealadimmieh bussine øørnesuvviev 8 aejkieh fierhten jaepien

mejtie dah utnijh jijtje maeksieh.

Klaahkavaedtsemedåehkie akte råajvarimmie mestie Prihtjhgåetie akte bielie.

Råajvarimmieh 2020 raajan: Jåarhka.

5.2 Biejjejarngje Kløvertunesne

Biejjejarngje dejtie mah voeres jñ svihtjemeheaptoes lea Kløvertunesne. Dñhte gaahpode fierhten gaskevåhkoen ts. 10.00 – 14.00. Snåasen Pensjovnistesiebrie, Norsk Folkehjelp avd. Snåsa, Snåsa Lag av hjerte og lunge, Snåasen Saniteetesiebrie jñ Snåasen Bygdekvinneleg dam juhtieh. Demense almetjh maehtieh daam faalenassem nåhtadidh ektine parrebieline, kraannine jallh däärjoegaskeladtjine. Trimme, laavlome, musihke jñ dah hijven sopstsesh jñ soptsestimieh Leah hijven jñ jearsoes darjomh daesnie.

Råajvarimmieh 2020 raajan: Jåarhka

5.3 "Inn på tunet" / Kruana hokse

Daate privaate faalenassh dejtie demente almetjidie mah Leah hijvenlaakan sjiehteladteme dovne faageles jñ sosijalelaakan. Faalenasse lea hijvenlaakan buerkiestamme. Båehtjierdimmievuekie daesnie lea g.j, reminisens (dsj. bååstede vovejnedh jieliedasse).

Råajvarimmieh 2020 raajan:

Soejkesjeminie aktem biejjejarngem demense almetjidie lissiebigkemisnie skiemtjegåeteste.

Søjhta daerpies årrodh jñjnñ vierhtiejgumie juktie nuhtegs darjomh buektedh mah maehtieh aktem murreds jieledem vedtedh:

- Fysihke darjomh
- Laavlome jñ musihke
- Lohkeme

5.4 Kultuvrelle vaedtsemeklaahka

Råajvarimmieh 2020 raajan: Råajvarimmiem jåarhkedh

6 UTNIJH MEATAN UTNEDH

Utnijh meatan utnedh akte bijjemes ulmie healsoe- jñ sosijalediënesji sisnjeli, jñ feerhmie golme daltesh: indivijdedaltese, systemedaltese jñ politihkeles daltese. Storerredigkiebievnese 25 (1996-97) "Åpenhet og helhet" jñ Pasientrettighetsloven vihtiestieh diënesjen utnijh reaktoem utnieh bievnesh åadtjodh, meatan årrodh tsevtshedh jñ meatan årrodh dejnie diënesjinie mejtie dåastoeh.

6.1 Diedtedåehkie

6.2 Sjïere soejkesje, daaroen IP (individuell plan)

Utnijh demensediagnosine jñ jeatjah tjåenghkies dæriesmoerigumie varki daajroem viehkieøørnegi bñre dessieh. Dannasinie daerpies diedtedåehkiejgumie gusnie fuelhkie, voelph jallh kraannah Leah meatan primæregaskeladtjine diënesjen ektievoetijste mah diënesjidie iktedieh.

Hiejmediënesjisnie jñ Snåasen Skiemtjegåetesne dle utnijh mah diedtedåehkieh jñ sjïere soejkesjh vaajtelieh, faalenassen dan bñre åådtjeme.

Råajvarimmieh 2020 raajan: Faalenassh jåarhka. Akte ulmie sjïere råajvarimmiesoejkesjh darjodh dejtie demense almetjidie.

7 STRATEGIJE JÏH RÅAJVARIMMIESOEJKESJE 2020 raajan.

Snåasen tjïeltesoejkesjen mietie:
ULMIE:

Tjïelte edtja damtoes årrodh goh akte jearsoes jÏh hijven sijjie veasodh, nuepiejgumie gaajhkesidie. Dah årrojh Snåasesne edtjïeh tuhtjedh tjïelten dienesjefaalenasse jÏh hoksehtimmie joekoen hijven.

- Demensesoejkesje 2020 åejviestrategijh åtna juktie båtijen aejkien haestemh hoksen sisnjelen dåastodh.
- Vuesehte aaj Healsoe, sujtheme jÏh hoksesoejkesjasse Snåasen tjïeltese.
- Jarkelimmie dienesijjstie, orre-ussjedimmie jÏh soejkesjimie.
- Vuesehte Samhandlingsreformese – Stoerredigkiebïevnese nr. 47.
- Kvaliteeteevtiedimmie jÏh dotkeme. Prosjekth HUNT'en, HINT'en jÏh Healsoedirektovraten tjïrrh.
- Barkoefaamoesjïdteme jÏh maahtoelutnjeme.
- Vuesehte nænnoestamme soejkesjidie jÏh dan soejkesjasse Maahtoesoejkesje Sujhtemisnie jÏh hoksesne 2010 – 2020 (Kompetanseplan i Pleie og omsorg 2010 - 2020)
- Maahtoelutnjeme 2015.
- Buerebe aktivvyøki barkoe jÏh medisijen dårjoehtimmie.
- Samhandlingsreformen mietie – ij DMS – sijjïeh laavenjostosne jeatjah tjïeltigumie.
- Eadtjohke dåaresthfaageles bæhtjïerdimmie, sujhteme- jÏh hokse jÏh jeatjah ektievoeth tjïeltesne.
- Guejmievoete fuelhkine jÏh voenges siebriedahkine.
- Diedtedåehkieh jÏh fuelhkiesiebrïe.
- Vuesehte Stoerredigkiebïevnesasse 25: Mestring, muligheter og mening (Haalveme, nuepieh jÏh ulmie).
- Daajbaaletje teknologije.

Bueriejieledeteknologije: laavenjostoeprosjektine nierkhkeme IN-tjïeltigumie.

8 RAAJVARIMMIESOEJKESJE – RAAJVARIMMIEH JIH EKONOMELES ILLEDAHKH

RAAJVARIMMIEH	EKONOMELES ILLEDAHKH
<p><u>Demensedæhkiem tseegkeme</u> Daesnie skiemtjesåjhterh geriatrijen jaarhkeøhpehtimmine, dåaktere, ergo/fysioterapeute jih psykiatrijen skiemtjesåjhtere. Ulmie: aareh diagnostiseringe.</p>	<p>Raaajvarimmie jaarhkedh. Meatan vaaltasávva dennie biejjieladtje barkosne</p>
<p><u>Snåasen Skiemtjegåetie</u> Akte sojkesjebarkoe juhtieminiie gusnie soejkesjeminiie lissiebigkemem jih bueriedimmiem skiemtjegåeteste <u>Fuelhkieskuvle:</u> Akte fuelhkieskuvle tseegkeme demente almetji fuelhkide. Dihte øørnesávva ikth fierhten jaepien. 2,5 tæjmoeh x 5. Dæhkiesoptsestimmiie, bihkedæjja lea skiemtjesåjhtere <u>Biejjiefaalenasse demente almetjidie</u> Fysiske darjomh Laavlome jih musihke goh terapije Lohkeme Dæhkiesoptsestimmiie Reminisens (bååstede jieliedasse vuartasjidh) Valideringe, (akte vuekie gusnie skiemtjijen domtesi tjaanga) <u>Dihte kultuvrelle vaedtsemeklaahka</u></p> <p><u>Sansehage</u> Ektiedamme dementegoevtesasse dihte daaletje sansehage jaarhka jih væjrene gapahukine jih saemien aatigujmie. Gaajhkh skiemtjegåetien goevtesh edtjeh maehdedh dam nåhtadidh, jih aaj voeresh mah gâetesne årroeh jih demente almetjh, skuvlh, maanagiërth jih jeatjebh mah sijhtieh dam nåhtadidh.</p>	<p>Vuesehte healsoe- sujhteme jih hoksesoejkesjasse Ekonomiesoejkesje</p> <p>Raaajvarimmie jaarhka.</p> <p>Stuerebe sijjiem kreava.</p> <p>Jaarhka fierhten jaepien</p> <p>2010 – 2020</p> <p>Vadtesevierhtieh vadteme daan åssjelasse</p>
<p><u>Laavenjostoe siebriejgumie jih åårganisasjovnigujmie:</u> Eadtjohke laavenjostoe jijtjevyljehke siebriejgumie jih åårganisasjovnigujmie. Byøroe aktem ikteden lihtsem buektiehtidh, vuesehtimmiem gaavhtan akte voenesentrale mij maahta tjielten gaskesemierine årroeh gaajhkesidie.</p>	<p>Laavenjostoe voenges tjiertigumie jih siebriejgumie juktie aktem voenesentrale buektiehtidh, mij fokusem åtna demensese.</p>
<p><u>Demensesoejkesjem illehtidh:</u> Demensehaestemh buertesne dovne tjieltesoejkesjisnie jih ekonomiesoejkesjisnie</p>	<p>2010 – 2020 Goevten 2011</p>
<p><u>Maahtoeevtiedimmiie</u> Dåårrehtimmiie/maahtoesoejkesje healsoe- sujhteme jih</p>	<p>2010 - 2020</p>

<p>hoksedienesjasse.</p> <ul style="list-style-type: none"> - - J�arhke��hpehtimmie geriatrijen skiemtjes�jhterijstie - ABC-voeresetijje - ABC-demensehokse - ABC –demense evtiedimmieheaptoes almetjinie - Bihkedimme dejstie mah eah faage��hpehtimmiem utnieh <p>Bihkedimmie d�jpeles sujhtemisnie j�h hoksesne Musihketerapije</p>	<p>2010 - 2 020</p> <p>2011 - 2020</p> <p>2011 - 2020</p> <p>Jienebh healsoefaagebarkijh ��hpehtimmine</p> <p>Barkoevedtije sijjieh nuhtjemasse beaja</p>
<p><u>Barkijehaestemh hiejmedienesjisnie j�h skiemtjeg�atesne</u></p> <p>Vielie barkijh reaktoe daltesasse dejtie d�ehkide mejtie edtja dienesjh vedtedh.</p> <p>Vielie d�akteredienesje skiemtjijidie Hiejmedienesjisnie j�h Sn�asen Skiemtjeg�atesne</p>	<p>Aktem moenehtsem tseegkedh mij edtja vuartasjidh man stoerre stillingshjempler edtja �rroddh, lissiehtimmie dejstie. Vuarjasjidh maam tjuara ekonomijesoekjesjasse biejedh –2020 raajan. Samhandlingsreforme vihkeles daesnie. Healsoestasjonve voeresidie.</p>
<p><u>Tjuara saemien kultuvrem kr��hkestidh j�h meatan vaeltedh.</u></p> <p>Gosse bigkemem/jarkelimmie soekjesje j�h gosse edtja vuartasjidh dienesjeabparaaten stoeredahkem. Healsoebarkijem seehtedh saemien gieline j�h kultuvregoerkesinie.</p>	<p>Lissiehtamme vierhtieh barkojde</p> <p>Sn�asen Skiemtjeg�atie j�h Hiejmedienesje maehtieh barkoen bijre laavenjostedh</p>
<p><u>Kultuvre j�h eejehtalleme</u></p> <p>Pr�ihtjhg�atie Kl�overkr�aa, Klaahkavaedtsemed�ehkie Pr�ihtjhg�atie Kl�overkr�aa gaahpode fierhten m�antant ts. 9.00-13.00.</p> <p>Biejjiejarngje Kl�vertunesne.</p> <p>Biejjiejarngje voeresidie j�h svihtjemeheaptojde lea Kl�vertunesne. Dihte gaahpode fierhten gaskev�hkoen ts. 10.00 – 14.00.</p> <p>”Inn p� tunet” akte privaate faalenasse dejtie demente almetjidie. Faalenasse hijven sjehteladteme dovne faageleslaakan j�h sosijalelaakan demente almetjidie. Faalenassh gaervies j�h maahta dejtie �tnose vaeltedh. ”Dihte kultuvrelle vaedtsemeklaahka”. Sjollehtimmie.</p>	<p>J�arhkedh daejtie r�ajvarimmide</p> <p>R�ajvarimmieh mejtie maahta �stedh privaate akt�orijste.</p> <p>Lissiehtamme tjielten vierhtieh kreava</p> <p>2011-2020</p> <p>J�arhka</p>
<p><u>Fuelhkiesiebrie:</u></p> <p>Voenges demensesiebrie Nasjonalforeningen sisnjelen Daan biejjien akte hijven laavenjostoe daejnie siebrine. Daate lea fuelhkie demente almetjidie Sn�asesne. Fuelhkiesiebrie demente maahta b�atijen aejkien skraejrieh j�h �ssjaldahkh dienesjeabparaatese vedtedh</p>	<p>Vuarjasjidh tj�enghkie fuelhkiesiebriem demente Hiejmedienesjisnie j�h Sn�asen Skiemtjeg�atesne; 2010-2020</p>

<p>jih meatan årroth dienesjidie evtiedidh. Bievnesi tjirrh siebride, åårganisasjovnide, politihkeridie jih dam voenges plariem Snåsningen nåhtadidh, sæjhta goerkesem jih hijven vuajnoeh voebnesjidh daan vaejvien bijre.</p>	<p>Daam laavenjostoem jaarhkedh.</p>
<p><u>Årromefaalenasse:</u> Jirredebiejjen voeresh sijhtieh gietskiesmieresne årroth dejtie almetjidie mejtie demtieh, jih damtoes byjreskinie. Hovtunet, mij Leah jarngesne, 10 gåetetjh åtna mah maehtieh akte jearsoes jih sosijaale årromefaalenasse årroth aaj daan dåahkan, dastegh daerpies lissiehtamme årromefaalenasside bæetijen æjkien.</p>	<p>Lissiehtamme vierhtieh barkojde.</p>

9. TJAALLEGH:

Stortingsmelding 25: Mestring, muligheter og mening.
 Sosial – og Helsedirektoratet Demensplan 2015: Den gode dagen.
 Sosial – og Helsedirektoratet: Glemsk, men ikke glemmt.
 Kompetanseløftet 2015
 Helse – og pleie og omsorgsplan Snåsa.
 Stortingsmelding nr 28 (2007 -2008) Samepolitikken.

